

FORMSPROG • Vilhelm Lundstrøms kunstneriske udvikling fra det provokerende og kubistiske og frem til det rolige og abstrakte vises i en flot udstilling på Ordrupgaard.

En tilværelse i opstillinger

ERIK STEFFENSEN

Vilhelm Lundstrøm. *Farven og formens fornyer*.
Ordrupgaard. Til 15. januar 2023.

La det være sagt med det samme: Det er en flot udstilling. Ordrupgaard viser med *Vilhelm Lundstrøm. Farven og formens fornyer*. Flot, fordi den indtager salene med Lundstrøms malerier som eksemplariske udgaver af klassisk modernisme. Flot, fordi Lundstrøm er en maler, der havde et helt andet koncept end sine samtidige. Han maler heroisk, han undgår at fortabe sig i detaljer og alt, hvad der i hans øjne var kruseduller og løse detaljer.

Vilhelm Lundstrøm (1893-1950) var på den måde en ener i dansk kunst, tidligt viste han sit talent, og med forældrenes støtte fra de beskedne kår på Amager bevægede han sig gennem ungdommen som håndværksmaler og fandt sideløbende sin vej som kunstner gennem Akademiets tegneskole og selvstudium. Han kiggede på de store mestres værker på rejser og sugede samtidens kunststrømninger til sig som en svamp og fik hurtigt omsat dem til egne originale bidrag. Således vakte hans billeder furor, da han som 25-årig i 1918 udstillede sine pakkassebilleder, hvor han havde lånt kubismens formsprog, men oversat det til et slagfærdigt udtryk. Materialerne var rå, der var ikke meget pariserstil i de billeder. Men de gjorde blivende indtryk i dansk kunst.

Vilhelm Lundstrøm var en fornyer, der gav fanden i konventionerne. Et billede skulle kunne ses, som om man nærmest måtte føle sig intimideret af dets (maskuline) tilstedeværelse. En anekdote fortæller, hvordan han på sin og kunstnerhustruens Yrsa's bryllupsrejse til Paris smed hendes malergrej ud ad togvinduet, selvom han anerkendte hendes talent og sans for farver: »Der er sgu kun plads til en kunstner i familien. Så vidste hun det. En gang for alle.« Yrsa skal have sagt: »Lunne er den største begavelse af os to, derfor fandt jeg ud af, at jeg kunne være ham til mest nytte ved at lave hans mad og vaske hans pensler.«

Den brotvende kunstner, som Vilhelm Lundstrøm tilsyneladende var, er med sine billeder og sine venskaber med tidens kulturradikale koryfæer Poul Henningsen og kunstnerne Sven Johansen, Axel Salto og Karl Larsen også komplekse figurer i kunsthistorien. Politisk var man vel ikke i tvivl om, at man ville det gode og frigørende for mennesket, at man måske ville være farven og formens fornyer, men i en tid, hvor nazismen efterhånden bankede på døren, har det slagfærdige i udtryksmåden også været et noget mærkeligt landskab at befinde sig i. Kunstnerisk stod Vilhelm Lundstrøm som en stærk mand i cirkusets midte. Han malede frække billeder i krøllet stil og turde være monumental tilstedeværende med sine penselstrøg. Han tog hele det

Vilhelm Lundstrøm, *Model, 1928-29*. © Kunstmuseum Brandts

bombastiske og sjove formsprog med og bosatte sig med Yrsa i Sydfrankrig, hvor han svingede omkring 180 grader og rensede sit formsprog fra det mudrede og ekvilibristiske til det strenge og puritanske. Han malede i ti år opstillinger på store lærreder, der sagde sparto til, hvad der hidtil havde kunnet ses i dansk kunst. Beskedne kander og skåle, et par runde frugter til nød. Alt holdt i stålblå og gråhvide nuancer. Noget af det smukkeste, mest formfuldendte maleri skabt af nogen dansk kunstner siden Hammershøi og i familie med italienske Giorgio Morandi og med gådefuldhed, som findes hos surrealisten Giorgio de Chirico.

IKKE BARE FORMEN, men tingene talte et sprog i de malerier, Vilhelm Lundstrøm malede gennem 1920'erne i sit selvvalgte eksil. Når maleren kunne sidde i »en sur kartoffelkælder i Sydfrankrig«, som Per Kirkeby udtrykte det, og male noget af det væsentligste maleri, kunne man undre sig over, at han ikke kom ud i solen og malede landskaber. Men som kunstneren Axel Salto har sagt, var det ikke Lundstrøms ærinde. Han ville forenkle elementerne og organisere dem på lærredet. Eller som det blev sagt om de andre muligheder i landskabet eller måske bare en blomst eller plante i opstillingerne: »Lundstrøm gad ikke.«

Den kreative proces er ofte svær at indramme. Måske gjorde Vilhelm det af nød. Motiverne var hans konstant. Bordet og de få genstande flyttede sig ikke i dagenes løb; de var altid de samme. Men malerisk kunne kunstneren fabulere over sit motiv med få midler, der til gengæld havde stor virkning. Disse billeder er mesterværker i dansk kunst. Og måske også en kilde til den forundring, man må følge fortsættelsen med. For Yrsa og Lunne vender hjem til Danmark, og maleriet lægges om endnu en gang. Vilhelm Lundstrøm får til opgave at udføre de monumentale mosaikker til Frederiksberg Svømmehal, som man stadig kan se og beundre i dag. Han kan sit kram og har vundet de kunstneriske sejre, der kan vindes. Fra den provokerende begyndelse til det zenit, udsmykningen af svømmebadet repræsenterer.

Og så kommer skiftet til, hvad der bliver kaldt »den kulørte periode«. Her synes det, som om kunstneren begynder at trække sig tilbage. Som om den konstante kamp for at forny form og farve bliver en kamp, der allerede er vundet – men af andre malere, eksempelvis Edvard Weie. Lundstrøms nøgne kvinder er som mændene på svømmehallens mosaikker stiliserede og anonyme. Det modernistiske træk er hentet fra Picasso, og også ham har Lundstrøm til alle tider haft et godt øje på. Det mærkelige ved Lundstrøms sene billeder er manglen på sensualitet og erotik. Kvinden er kun form og farve. Eller som Poul Henningsen og maleren Ejler Bille udtrykte det: »Hun synes bygget op af sække, grydelæg og kakkelovnsrør«, og »Når han maler en kvinde, maler han hende egentlig på samme måde, som han ville have malet en vandkande.«

De sidste leveårs opstillinger er intense i farven og tenderer mod et helt abstrakt formsprog. Men kunstneren dør i en alder af 56 år, få år efter at han tiltrådte sit professorat på Kunstakademiet, og når ikke at udvikle denne side af sit værk.

Ordrupgaard har lavet sin udstilling på samme måde som et godt Vilhelm Lundstrøm-værk. Den klassiske form og stramhed passer fint til materialet. Der er ingen tegninger eller andre løse elementer, der forstyrrer den borgerlige orden, som Lundstrøms maleri endte med at indgå i. Det er flot og godt alt sammen. Og da også interessant, at nogle af de chauvinistiske anekdoter nu er bragt ind i historien. Som så bør følges til dørs. For Vilhelm Lundstrøms maleri har længe tilhørt et klassisk dannelsesideal, men dets fundament er skrøbeligt. Den koncentration, der lyser ud af Lundstrøms bedste billeder, står i skærende kontrast til hans fravalg af »liv« som motiv. Hvad var han bange for ud over kruseduller og løse detaljer?

ORIENTEN • Billedkunstner Claus Rohlands fotografier fra roadtrip i 70ernes Mellemøsten har fået kælderopbevaringens transformative kraft at føle.

Fugtige minder

SAMI KLEIT

Claus Rohland: *Kun den rejsende er fremmed*. Fotografiske indtryk af Mellemøsten. Davids Samling. Til 9. april 2023.

Efter en vellykket udstilling af Niels Nedergaards fotografier fra Kairo har Davids Samling atter kastet sig over fotografier. Denne gang taget af Claus Rohland på roadtrip i Mellemøsten. En del er fra en tur til Egypten i 1975 og en anden fra 1977, hvor han kom lidt videre omkring og besøgte Tyrkiet, Syrien og Irak. På nær enkelte fotografier er det ikke sådan lige til at afgøre, hvilken rejse de enkelte fotografier stammer fra. Er det en souk i Kairo eller Damaskus? En taxa i Istanbul eller Bagdad? Det får vi ikke at vide. Der er hverken titler eller beskrivelser til de udstillede fotografier.

Det er måske godt det samme. I al fald skal klarheden ikke ligge Rohland alene til last. I et kælderrum på Østerbro har fugt og svingende temperaturer fået lov at råde over fotografierne, der oprindeligt var tiltænkt Rohlands venner og bekendte. Nu er motiverne gået i opløsning, og fotografierne taler pludselig et fælles, surrealistisk sprog.

Et af udstillingens første værker er tilsyneladende ikke andet end røde og dyblilla farver med hvide sprækker, der ligner et mikroskop af celler eller lynnedslag. Træder man et skridt tilbage, ser man, at der faktisk er mennesker på fotografiet.

Et andet sted er en souk omgivet af skyllende formationer i blållilla nuancer. Mens man bemærker de dele af souken, der endnu står skarpe, er det igen først ved nærmere eftersyn, man bliver opmærksom på blikke fra slørede ansigter, der er rettet direkte mod kamera-linsen.

Fotografierne har undergået en transformation, der på en gang fascinerer og skræmmer. Det er jo som disse fotografier, at ens egne drømme og minder ser ud. Man behøver blot lukke øjnene og tænke tilbage på en rejse eller en gammel ven og så igen se på værkerne for at mærke gåsehuden.

De konkrete motiver falmer, går i opløsning. Tilbage er blot stemningen, følelsen. På den måde virker de udstillede værker rummelige. Tiden har affolket mange af fotografierne og gjort dem uigenkendelige. Pludselig er der plads til, at beskueren kan genkende sig i dem. Men oplevelsen er ikke uden ambivalens. Fotografierne er tilfældige snapshot af hverdagsliv, der af den ene eller anden

grund tiltrak sig Rohlands opmærksomhed. Måske er det netop den tilfældighed, der gør, at han på flere fotografier synes at have fanget det forgængelighedsbevidste øjeblik: der, hvor man midt i en oplevelse rammes af erkendelsen af, at også denne oplevelse vil forgå. Uanset hvor ægte et øjeblik i kraft af dets nutidighed måtte føles, bliver det til en datid, et sløret drømmesyn.

DET ER BÅDE en befriende og ubehagelig erkendelse, der ikke bliver mindre, jo længere man kommer i udstillingen.

På et fotografi af en togperron fyldt med mennesker har de skiftende kældertemperaturer sat sig som ildevarslende plamager af blod. Siden Rohland vendte hjem fra sine roadtrip, har ikke så få blodige krige opslugt og martret de lande, han rejste i. Uforvarende har han fanget øjeblikket, før det hele gik galt, og givet os et indblik i, hvordan et minde kan se ud for en flygtning. Det hele understreges af svimlende og skæbnsvangre toner i musikstykket *Futo* af den iranske komponist Shida Shahabi, man har valgt som udstillingens baggrundsmusik.

Rohland har fotograferet en tæt pakket båd på Nilen, der leder tanker hen på Carl Neumanns *Aften på Nilen ved Kairo* fra 1875. Neumann romantiserede ikke blot Orienten, han sværmede for den. Det samme gjorde resten af 1800-tallets Europa. Herhjemme åbnede Tivoli og blev indrettet efter orientalsk forbillede. Alle skulle have ottomaner, divaner og marokkopuder. Selv kong Frederik 7. havde på Jægerspris Slot et marokkansk rygeværrelse, hvor han sad iklædt fez og tøfler.

Et århundrede senere var Edward Said med til at sætte en stopper for sværmeriet. I 1978 – året efter Rohland var vendt tilbage fra sin sidste roadtrip – forviste han orientalerne til skammekrogen for det, han mente var et fremmedgørende og eurocentrisk syn på orientalerne som »den anden«.

Måske er det i det lys, man efter et citat fra R.L. Stevenson har navngivet udstillingen *Kun den rejsende er fremmed*. Man skal ikke underkende Sids bidrag til styrkelsen af den kritiske bevidsthed, men måske er det på tide igen at give plads til fascinationen.

I udstillingskatalogets epilog skriver Rohland – sværmende: »Jeg har mødt ørkenens hellige mænd, følt magien i deres øjne.«

Man føler også magi, når man hengiver sig til fotografiernes surrealisme. I drømmesynet mødes orientaleren og europæeren i den menneskelige erkendelse at have tabt til tiden. Når først tiden har lagt sit slør over vores minder, er vi alle fremmede.

Fugt og temperaturskift har transformeret Claus Rohlands rejsefotos. Foto: Claus Rohland

Heartland

Music / Art / Talks / Food
June 8 / June 10 / 2023
@ Egeskov

Music

Robbie Williams / Sting

Jack Johnson / The Minds of 99
Fatboy Slim / MØ / Nik & Jay
Andreas Odbjerg / Sevdaliza
PRISMA / Ganger
& more to be announced

Talks

Margrethe Vestager / Thomas Vinterberg
Ulla Terkelsen / Stéphanie Surrugue
Alberte Winding / David Dencik

Performed Talks: Farvel til Madonna / Ellers mange tak
& more to be announced

Food

Knystaforsen / Mikkel Karstad & Family
Christian Bøjlund / Æblerov & Rødder
& more to be announced

Køb billet på heartlandfestival.dk